

BUZNA VIKTOR

**HATALOMJÁTSZMA
AZ INDO-CSENDES-ÓCEÁNI TÉRSÉGBEN**

POWERPLAY IN THE INDO-PACIFIC

MKI ELEMZÉS

Összefoglalás: Az elemzés a magyar és a nemzetközi nyilvánosságban népszerű Indo-csendes-óceáni térség, vagy a sajtónyelvben közkedvelt „ázsiai NATO” narratívaértelmezésében segít. Abból a felvetésből indul ki, hogy az Indo-csendes-óceáni régió az Egyesült Államok által alkotott politikai fogalom. Változó stratégiai érdekei mentén, a biztonsági környezet realitásaihoz igazítva Washington időközönként átszervezi kapcsolatait a régióban, ezáltal új struktúrát épít ki a térségi együttműködéshez. Ez a „térségi metamorfózis” adja a tanulmány értelmezési keretét, ennek segítségével prognosztizálja a régióban zajló trendeket. Az elemzés először az Egyesült Államok eddigi kapcsolatrendszerét mutatja be. Megvizsgálja a térségen belüli viszonyok, illetve az amerikai érdekek változását, majd e tendenciához viszonyítva ismereti az épülő, új Indo-csendes-óceáni térség szerkezeti sajátosságait.

Kulcsszavak: minilateralizmus, hatalomjátzsma, „ázsiai NATO”, Indo-csendes-óceáni térség

Summary: *The analysis helps interpreting the popular narrative of the Indo-Pacific region in both Hungarian and international public discourse, often referred to as the “Asian NATO” in the press. It starts from the premise that the Indo-Pacific region is a political concept formulated by the United States. Adapting to changing strategic interests and aligning with the realities of the security environment, Washington periodically reorganizes its relationships in the region, thereby constructing a new structure for regional cooperation. This “regional metamorphosis” forms the interpretive framework of the study, forecasting the trends occurring in the region. The analysis first presents the United States’ existing network of relationships. It examines the dynamics within the region and the evolution of American interests, then, in relation to these tendencies, it identifies the emerging structural characteristics of the new Indo-Pacific region.*

Keywords: *Multilateralism, Powerplay, Asian NATO, Indo-Pacific*

Az Indo-csendes-óceáni térség a nemzetközi kapcsolatok diskurzusában szenzációnak számít. Egyes kutatások [szerint](#) itt él a világ lakosságának több mint a fele. A világ-gazdaság termelésének 60 százaléka a térségben történik, ezáltal a teljes nemzetközi növekedés kétharmada származik innen. Ebben a térségben található a világ hét legnagyobb hadseregével rendelkező ország is.

Miközben a régióról a nyilvánosságban sorra jelennek meg a meghökkentő hírek, elemzések, koránt sem egyértelmű, hogy mit is értünk Indo-csendes-óceáni térség alatt. Afrika keleti partjaitól, vagy Indiától kezdődik? Dél-Amerika nyugati országai is a térség része, vagy csak Kanada és az Egyesült Államok? Kína szereplője, vagy tárgya az Indo-csendes-óceáni térségnek?

Ez az elemzés abból indul ki, hogy az Indo-csendes-óceáni térség nem földrajzi, hanem politikai fogalom. Megalkotója és formálója az Egyesült Államok, s azzal a céllal épül, hogy egy biztonsági architektúrát hozzon létre Washington számára, mely keretet ad regionális kapcsolatai újraszervezéséhez. Ennek megfelelően az elemzés elsőként az Indo-csendes-óceáni térség mint politikai fogalom értelmezéséhez szükséges elméleti keretet ismerteti. Ezt követően az Egyesült Államok regionális kapcsolatainak korábbi stratégiai elgondolása következik, hogy annak változásán keresztül következtéseket vonhassunk le az Indo-csendes-óceáni térség mint most épülő biztonsági architektúra fő jellemzőire.

Az Indo-csendes-óceáni térség mint politikai jelenség

Az Indo-csendes-óceáni térség mint politikai fogalom a geopolitika megszületésével egyidős. A német földrajztudós, a Harmadik Birodalom hivatalos ideológiájaként alkalmazott Élettér elméletének megalkotója, Karl Haushofer nevesítette először a régiót 1924-ben. Haushofer értelmezésében az Indiai-óceán és a Csendes-óceán egy természetes életteret alkot, amit a vizek egységes élővilágával, illetve az itt elterülő szigeteken élő népek és a beszélt nyelvek közötti hasonlóságokkal [indokolt](#). Haushofer tudományos tevékenysége mögött konkrét politikai célok húzódtak meg. A régióban domináns angolszász jelenlét meggyengítésére törekedett, mégpedig azzal, hogy az akkor éledező antikolonialista mozgalmaknak nyújtson elméleti alapot.

Évtizedekkel később, az Indo-csendes-óceáni térség fogalmát a tragikus gyilkosság áldozatává vált japán kormányfő, Abe Shinzo emelte be ismét a köztudatba. Először 2007-ben, a japán parlamentben mondott beszédében nevesítette a két óceán összekapcsolásának fontosságát, majd 2016-ban, egy Kenyában történt látogatásakor beszédének a „Szabad és nyitott Indo-csendes-óceáni térség” címet adta. Ezzel központi témává vált a régió újraértelmezésének kérdése, amit az is jelzett, hogy az Egyesült Államok védelmi minisztériuma 2018-ban [átnevezte](#) a Csendes-óceáni Összevont Parancsnokságot (Pacific Command, USPACOM) Indo-csendes-óceáni Összevont Parancsnokságra (USINDOPACOM).

A folyamat megértéséhez Peter Katzenstein régiókra vonatkozó elmélete nyújt segítséget. Az amerikai politológus szerint a régiók létrejötte mögött mindig valamilyen politikai szándék áll, ennek megfelelően tükrözik az államok befolyásolási képességét és szándékait. Ebből adódik, hogy a régiókon belül zajló interakciókból következtethetünk a térséget alkotó országok, valamint a régiók és a nagyhatalmak közötti kapcsolatok dinamikájára. Katzenstein az Egyesült Államok és a különböző térségek kapcsolatait vizsgálja. Az Egyesült Államokat mint birodalmat írja le, mely fogalom alatt egy territoriális és egy nem territoriális, vagyis földrajzi és egy nem földrajzi irányítási rendszert azonosít. E megközelítés alapján tehát egy több rétegű kapcsolati háló rajzolódik ki: a különböző hatalmú állami és nem állami szereplők kapcsolódnak egymáshoz, valamint régiókat alkotnak; ebből épül fel maga a nemzetközi rendszer, amelynek középpontjában az Egyesült Államok áll. A különböző szintek kölcsönhatásban állnak egymással, vagyis a nemzetközi rendszer átalakulása ugyanúgy visszahat a régiókra, az államokra és az Egyesült Államokra, s ezek kapcsolataira, ahogyan az interakciók alulról felfelé befolyásolják a rendszer egészét.

Ebből következik, hogy a nemzetközi rendszer elmozdulása az egypólusú struktúrából egy több pólusú szerkezet felé az Egyesült Államok és a különböző régiók közötti kapcsolatokra is kihat. Kiemelt figyelmet érdemel az Indo-csendes-óceáni térség, itt ugyanis a korábban Ázsia-csendes-óceáni térség átalakulását figyelhetjük meg egy új név és új struktúra alatt.

Ez a fajta „**térségi metamorfózis**” nem ismeretlen a földgolyó azon részén. A régió időközönként ütemezett átnevezésének, átértelmezésének folyamatát Bruce Cummins történész „Rimspeak”-nek nevezte el. Ennek lényege, hogy az Egyesült Államok irányítsa a régióról zajló politikai párbeszédet a korábbi, alapvetően Kína-központú értelmezés helyett. A térségnek adott olyan elnevezések, mint a Pacific Rim, az Ázsia-csendes-óceáni régió vagy aktuálisan az Indo-csendes-óceáni térség valójában nem más, mint retorikai jelenség, játék a szavakkal. Geopolitikai szempontból ugyanannak a folyamatnak a különböző fejezeteit jelzik.

Térségi metamorfózis a hatalomjátzsma logikáján keresztül

Ahogy az előző alfejezetben tárgyalt névjáték is jelzi, az Egyesült Államok és a térség közötti kapcsolatot sajátos folytonosság jellemzi: az időszakos újraértelmezés és az ezt kísérő szerkezeti átalakítás adja az amerikai külpolitika számára a keretet aktuális stratégiai érdekeinek érvényesítéséhez. Vagyis a régió változó elnevezésével az Egyesült Államok valójában helyi stratégiai érdekei változásának megfelelően kapcsolatrendszerének átépítésére törekszik. Ebből következik, hogy amennyiben megismerjük a térséget célzó amerikai külpolitika jellemzőit, s értelmezzük a jelenleg zajló változás irányvonalait, akkor következtethetünk a régióban létrejövő új politikai architektúra szerkezeti sajátosságaira. Ehhez először a korábbi stratégiai érdekek mentén felépített struktúra ismerete szükséges.

A második világháborút követően épülő bipoláris világrend arra ösztönözte Washingtonot, hogy sajátos kapcsolati rendszert dolgozzon ki a régióban. Az Egyesült Államok aggodalommal figyelte a szocialista rezsim kialakulását Kelet-Ázsiában, amely egyben a Szovjetunió befolyásának terjedését is jelentette. A folyamat az 1950-ben kitört Koreai háborúval érte el csúcspontját, ami arra ösztönözte Washingtonot, hogy véglegesítse a térséget célzó amerikai stratégiát. Végül az Eisenhower-kormány a Nyugatbarát diktatúrákkal bilaterális alapon irányított kapcsolatrendszer kiépítése mellett döntött, elzárkózva egy multilaterális együttműködéstől. John Foster Dulles amerikai diplomata és későbbi külügyminiszter a struktúrát „*hub and spokes* rendszernek” nevezte el.

Az amerikai kormány a Koreai Köztársaság (Dél-Korea), a Kínai Köztársaság (Tajvan) és a Fülöp-szigetek állandó nyomása ellenére döntött a bilaterális szintű kapcsolatépítés mellett. A kelet-ázsiai nacionalista kormányok az 1949 áprilisában megalapított NATO-ra hivatkozva kérték az Egyesült Államoktól, hogy az észak-atlanti együttműködés mintájára hozzanak létre egy regionális védelmi szerveződést, Csendes-óceáni Paktum (*Pacific Pact*) néven. Mivel az amerikai külügyminisztérium igyekezett kitérni a kezdeményezés elől, a Fülöp-szigeteket vezető Eplidio Quirino személyesen fogadta Csang Kaj-sek tajvani vezetőt, hogy felhívják a nyilvánosság figyelmét egy „ázsiai NATO” szükségességére. A lépést a dél-koreai vezető I Szungman lépése követte, mikor Csang

Kaj-sek meghívásával Szöul is deklarálni kívánta a terv támogatását. Az amerikai külügy először sajtóközleményben, majd a helyi nagykövetségeinek küldött utasításban is a kezdeményezés leállítására szólított fel. Álláspontjuk szerint a NATO megalakításának hosszú előzménye volt, ráadásul az európai országok készítették elő az együttműködés tervét, majd ajánlották fel az Egyesült Államok számára a csatlakozás lehetőségét. Végül az amerikai diplomaták Csang Kaj-sek dél-koreai útja során akcióba léptek: egy titkos találkozón közölték I Szungman elnökkel, hogy a Csendes-óceáni Paktum kezdeményezés támogatásával az amerikai gazdasági segélyek jövőjét kockáztatja. Így a kezdeményezés végül az amerikai nyomásgyakorlás miatt elbukott.

Miért nem támogatta Washington egy „ázsiai NATO” létrejöttét, és miért erőltették azt a keleti szövetségesek? Victor Cha szerint a válasz az „erőjáték” (*powerplay*) logikájában keresendő – a washingtoni Center for Strategic and International Studies (CSIS) kutatója ezzel a fogalommal írja le az országok közötti kapcsolatok aszimmetrikus hatalmi viszonyait. A gyengébb fél számára a „liliputi logika” mentén a multilaterális együttműködés célravezetőbb: egy közös intézményrendszerben a kisebb országoknak adott a lehetőség az előzetes együttműködésre, illetve egyenlő szavazati jogot, vétőjogot gyakorolhat, s ezek segítségével eredményesen befolyásolhatja az erősebb ország politikáját. Ezzel szemben, bilaterális kapcsolat esetén az erősebb országnak jelentős eszköztár áll rendelkezésére a közvetlen kontrol kiterjesztéséhez.

Az Indo-csendes-óceáni térség kialakulása során az Egyesült Államok elmozdul a hagyományos, bilaterális alapon kezelt helyi kapcsolatrendszerétől. Ebből a szerkezeti átalakulásból pedig következtethetünk a térséget célzó amerikai külpolitika sajátosságaira.

A régióban a második világháborút követően kialakított kapcsolatrendszer – az erőjáték logikából következően – négy megfontolás alapján történt:

- Csapdahelyzet elkerülése: A Csendes-óceáni Paktum néven szerveződő multilaterális védelmi együttműködést – nyugati normák szerint – lator államok támogatták. Csang Kaj-sek tajvani vezető, illetve dél-koreai kollégája, I Szungman revizionista külpolitikát folytattak, és katonai támogatást kértek az Egyesült Államoktól a szárazföldi Kína, illetve Észak-Korea területeinek visszafoglalására. Az Egyesült Államok azonban óvatosan járt el. Érdekeivel ellentétes lett volna konfliktusba bocsátkozni akár a Kínai Népköztársasággal, akár Észak-Koreával. Mivel Washington értékelése szerint a Csendes-óceáni Paktumot ezek a vezetők revizionista céljaik elérésére használták volna fel, meg kellett akadályozniuk a szervezet létrejöttét.
- Aszimmetrikus katonai képességek: Szemben a számos, fejlett nyugat-európai haderővel, az Egyesült Államok katonai ereje messze felülmúlta bármely kelet-ázsiai ország képességeit. A nagymértékű aszimmetria miatt nem lett volna előnyös kollektív védelmi megállapodást kötni a térségben, az nem járult volna hozzá az Egyesült Államok katonai erejének megerősítéséhez.
- Elrettentő erő hiánya: Mivel az Egyesült Államok célja a térségben a kommunista rezsimok terjedésének, a Szovjetunió befolyásának megállítására volt, az elrettentés fenntartása kiemelt célként jelent meg. Washington értékelése szerint azonban egy multilaterális együttműködés nem erősítette volna az elrettentés képességét, mivel az Egyesült Államok az amerikai csapatok Koreai-félszigetre történő telepítésével, a hetedik flotta Tajvan partjaihoz vezénylésével már biztosította azt.
- A további szövetségesek hiánya: Japán jelezte, nem hajlandó csatlakozni a kezdeményezéshez. A régióban érdekelt többi angolszász ország, Anglia, Ausztrália és Új-Zéland pedig nyíltan ellenezte a szövetség létrejöttét.

Kérdés tehát, hogy mennyiben változott meg a környezet a régióban, s a változás tendenciái milyen kapcsolati rendszer kiépítését teszik indokolttá. Ahogyan ugyanis a NATO létezése is jelzi, az erőjátszma logikáját felülírhatják a körülmények. Vagyis, ha az Indo-csendes-óceáni régióban a helyzet közelít a második világháborút követő európai viszonyokhoz, okkal következtethetünk arra, hogy az Indo-csendes-óceáni térségben egy biztonsági architektúra, sajtónyelven „ázsiai NATO” épül.

- **Csapdahelyzet elkerülése:** Az egykori lator szövetségesek, Tajvan és Dél-Korea mára demokratizálódtak. Revizionista külpolitikai céljaikat feladták, illetve átfogalmazták, az időközben kiépült jogállami struktúra pedig rendelkezik a fékek és ellensúlyok rendszerével. A helyzet megfordult: az Egyesült Államoknak most azzal kell számolnia, hogy helyi szövetségeseit éri agresszió az időközben katonailag jelentősen megerősödött Kína, illetve Észak-Korea részéről. A növekvő fenyegetés miatt Dél-Korea az amerikai nukleáris védőháló kiterjesztését kéri Washingtontól, míg Tajvan az úgynevezett stratégiai bizonytalanság, vagyis egy kínai támadás esetén a katonai segítségnyújtás esetlegességét hangsúlyozó politika konkretizálásáért lobbizik. A csapdahelyzet veszélye tehát fennáll, az erőviszonyok viszont jelentősen átrendeződtek a térségben.
- **Aszimmetrikus katonai képességek:** Az aránytalanság továbbra is fennáll, hiszen az Egyesült Államok katonai ereje továbbra is jelentősen meghaladja a térség többi országáét. Ugyanakkor az aránytalanság mértéke megváltozott, több regionális partner jelentősen megerősítette katonai erőit, elsősorban az amerikai katonai technológia beszerzésével. Japán ötéves haderőfejlesztési terve 2027-ig duplájára, a teljes GDP 2 százalékra emeli az erre a célra fordítható költségvetést. Dél-Korea 268 milliárd dollár értékű négyéves védelmi programot jelentett be, amely 2027-ig évente 6,8%-kal nő. Ausztrália történelmében először haladta meg a védelmi finanszírozás az 50 milliárd dollárt 2023–24-ben, ez magában foglalja a széles körben vitatott nukleáris meghajtású tengeralattjáró-beszerzési programot. India a világ legnagyobb fegyverimportőrévé vált, a globálisan eladott fegyverek 11%-át vásárolja meg. A dél-ázsiai középhatalom 164 nukleáris robbanófejet birtokol. Összességében tehát látható, hogy a térségben jelentős léptékű fegyverkezés zajlik, vagyis a multilaterális együttműködés nagy mértékben hozzájárulhatna az amerikai képességek növeléséhez.
- **Elrettentő erő hiánya:** Az Egyesült Államok 2022-ben közölte Indo-csendes-óceáni [stratégiáját](#) az úgynevezett átfogó elrettentés (*integrated deterrence*) stratégiára épít. Ennek lényege a dokumentum szerint az, hogy Washington „biztosítja szövetségesei és partnerei számára, hogy kellő képességük legyen az agresszió legyőzésére”, külön kitérve a területi szuverenitást, a tengeri hajózást sértő egyoldalú törekvéseket. A koncepció tehát egyértelműen Kína ellen szól. A multilaterális együttműködést illetően azonban csak az AUKUS-t emeli ki a dokumentumot, miközben a kétoldalú védelmi megállapodások (Ausztrália, Japán, Dél-Korea, Fülöp-szigetek, Thaiföld) fontosságát hangsúlyozza. A stratégia alapján tehát az elrettentés elsősorban továbbra sem a multilaterális, hanem a bilaterális kapcsolatokkal van összekapcsolva.
- **További szövetségesek hiánya:** Ezen a területen a leglátványosabb a változás. Miközben a térség a nemzetközi kereskedelem egyik központjává vált, és gyors gazdasági növekedést mutat, számos ország figyelmeztet a régió változó biztonsági körülményeire. Ezért az elmúlt években, követve az Egyesült Államok példáját, sorra készültek el a stabilitást hangsúlyozó Indo-csendes-óceáni stratégiák a régióban és

azon kívül (például Csehországban és Lengyelországban) egyaránt. Megalakult az Egyesült Államok és India, Japán, valamint Ausztrália részvételével a Quadilateral Biztonsági Párbeszéd (Quad), illetve három angolszász ország, az Egyesült Államok, Ausztrália és Nagy-Britannia részvételével a tengeralattjáró-képességek regionális összehangolását célzó AUKUS együttműködés. Látszik tehát, hogy a térség pozíciója a nemzetközi kapcsolatok rendszerében jelentősen felértékelődött. Bár Kína megítélését illetően megoszlanak a vélemények az országok között, mindent egybe véve egy amerikai vezetéssel megalakuló védelmi kezdeményezés kiépítésében az Egyesült Államok növekvő számú szövetségesre számíthatna.

Összességében tehát elmondható, hogy mind a térségen belüli, mind a térség országainak az az azon kívül eső szereplőkkel fennálló viszonyrendszere jelentősen megváltozott. Az Indo-csendes-óceáni régió fontos kereskedelmi gócponttá vált, az ezzel járó gazdasági növekedés üzleti és politikai tőkét vonzott be. Fontos továbbá megjegyezni, hogy Kína és az Egyesült Államok viszonya is megváltozott, ami jelentősen hozzájárul a régiót célzó washingtoni diplomácia átalakulásához.

A régióban jelentős változások zajlanak, ezért az amerikai érdekek mentén létrejövő, új Indo-csendes-óceáni térség sajátosságainak azonosítása korai vállalkozás lenne. Éppen ezért nem időszerű az „ázsiai NATO” építéséről beszélni, a narratíva ugyanis messze áll a realitásoktól. Az észak-atlanti védelmi együttműködéssel vont párhuzamot a térségi átalakulásának eddig azonosítható trendjei sem igazolják. A NATO ugyanis egy klasszikus értelemben vett multilaterális szervezet, az előző fejezetben ismertetett hatalomjátzsma logikának megfelelően azonban Washington továbbra is tartózkodik egy ilyen struktúra kiépítésétől. Ezzel szemben egy új, rugalmasabb kapcsolatépítési forma **jelent meg** az Indo-csendes-óceáni térségben, a sok esetben ad hoc és informális alapokon szerveződő minilaterális együttműködések. A minilaterális formációkban összeálló országok hasonló gondolkodású, úgynevezett „like-minded” államok, ezek a demokráciák pedig nem csak gyorsabban, de nagyobb hatékonysággal tudják megteremteni az együttműködésből eredő politikai, gazdasági szinergiákat. A minilaterális szerveződések melletti másik érv, hogy szorosabb kooperációt biztosítanak, amely jobban ellenáll a belső és külső akadályoztatásnak, továbbá a minilaterális együttműködési formák frissebb válaszokat adhatnak régóta görgetett diplomáciai problémákra is. Példaként említhetjük az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Ausztrália biztonsági együttműködését, az AUKUS-t, vagy a Quadilateral Biztonsági Párbeszédet, melynek Ausztrália, India, Japán és az Egyesült Államok tagja.

Az Indo-csendes-óceáni térség építésében kétségkívül egyre növekvő szerepet kapnak majd ezek az elsősorban az Egyesült Államok által befolyásolt, de nem feltétlenül irányított regionális együttműködések. Ez a struktúra kiegészíti a Washington által előnyben eddig részesített „hub and spoke” rendszert: a bilaterális kapcsolatok elsőbbsége a továbbiakban is megmarad, a biztonsági környezet drasztikus átalakulása, illetve az amerikai stratégiai érdekek változása azonban megkövetelik a minilaterális együttműködések építését, támogatását.

MKI ELEMZÉS

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© A Magyar Külügyi Intézet, 2023.

Szerző:

BUZNA VIKTOR

Lektorálta:

BARANYI TAMÁS PÉTER

Nyelvi lektor: T-Kontakt Kft. | Tördelés: Lévárt Tamás

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Külügyi Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

ISSN 2063-9244

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2023.49>

Korábbi kiadványainkat megtekintheti az [Intézet](#) weboldalán.